

Assaig de crítica (3/3). Confessions indisciplinades. Assaig i productivitat

quaderndelesidees.press/assaig-de-critica-33-confessions-indisciplinades-assaig-i-productivitat/

March 1, 2017

Imatge: “Montaigne, tot un descobriment!” -va dir ella (...).

Ainsi, Lecteur, je suis moy–mesme la matière de mon livre : ce n’est pas raison que tu employes ton loisir en un subject si frivole et si vain.

(Així doncs, lector, sóc jo mateix la matèria del meu llibre: no hi ha cap raó perquè dediquis el teu temps lliure a un tema tan frívol i tan va)

Montaigne, «Au Lecteur», Essais I

Imaginem que aquestes poques línies que escriuré aquí són les primeres línies, les primeres pàgines d’un assaig. Com si. Començaria llavors dient que és molt difícil escriure, en general, i més difícil encara escriure un assaig, perquè l’assaig implica que el contingut d’allò que escrius és o té una relació directa amb el que ets. L’assaig és una escriptura subjectiva. Ja ho deia Montaigne, a qui fa ràbia citar aquí, és ja massa tòpic, però és que resulta in-
incitable. Vegeu l’epígraf.

L’assaig és un no-gènere i, si vull escriure’n un (com si), he de trobar el punt exacte on es toquin, violentament o tendra, la meva vida i el llenguatge. No és broma. Aquest punt existeix. Pot ser múltiple, però hi és... en algun lloc del llenguatge i en algun lloc de mi, del meu cos i dels meus pensaments, dels meus desitjos i de les meves pors, també. L’assaig és un no-gènere perquè l’escriptura assagística acompanya la vida mateixa de l’assagista —il y va de ma vie, je suis moy-mesme la matière etc.— i perquè la vida, esclar, no té gènere: és reflexió i conversa, registre elevat i registre col·loquial, literatura i filosofia, i també ciència, de l’escriptura i de la societat, és també jo i tu, com l’assaig, al fil del temps, és nosaltres i ells, la història d’allò que hem pensat i el que queda per pensar, amb o sense rima, però sempre amb ritme, sí, amb ritme sí. Així és la vida i l’assaig: ...!?

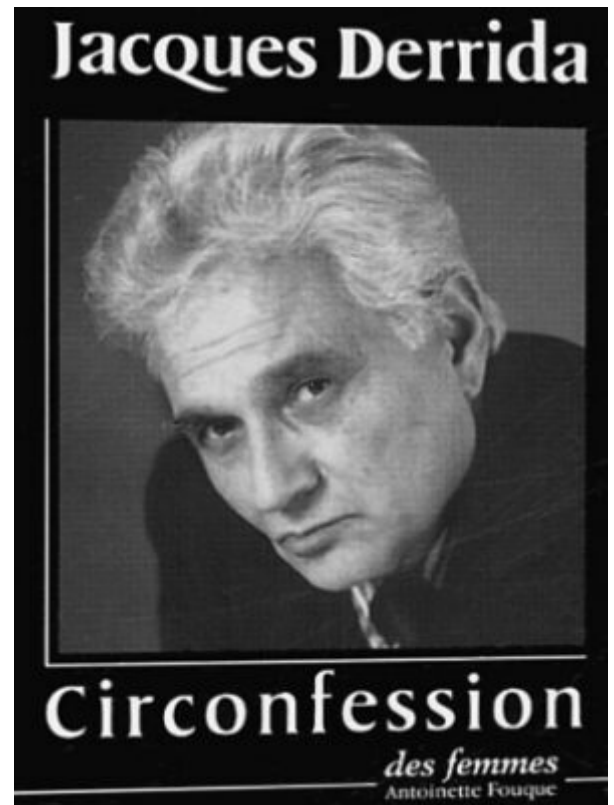
Deia, de veritat, que he de trobar el punt exacte on es toquin, violentament o tendra, la meva vida i el llenguatge. Si vull escriure un assaig. Com si. Aquest punt és també la història d’allò que em travessa, allò que m’interessa apassionadament, allò que em cou dins, com acostumo a dir. I anomenaré «punt A» (A d’assaig, punt assagístic: vidA-i-pensAment-i-escripturA) aquest punt que porto anys i anys cercant sota la forma de pregunta, d’aquestes preguntes: Què em cou dins? A partir de quin filtre veig el món? On se situa la meva singularitat? Qui suis donc je?... Fa anys que cerco respondre aquest enigma, l’enigma de qui vol pensar i escriure per pensar i viure alhora —

toujours déjà—, a l'hora actual. I sembla que darrerament m'hi atanso, sens dubte. M'hi atanso, ja l'entreveig aquest «punt A» gràcies a certes línies i estils i actituds d'escriptura i pensament feminista, podríem dir, o de dones, simplement; i també gràcies a la recerca que vaig fent amb les jornades filosòfiques que coorganitzo cada any, així com gràcies al diàleg que he mantingut i continuo mantenint amb els i les estudiants de l'assignatura Assaig a França que tinc el gran plaer (i la nòmina precària!) d'impartir a la secció d'Estudis Francesos de la UB: de Montaigne a Derrida.

M'hi atanso, ja començo a veure clar aquest punt A, que podríem definir així: estic travessat per l'amor al llenguatge. Dit així, ras i curt, pot semblar simple i senzill, però com costa saber quin és el «punt A» i posar-hi les paraules adients... Anem precisant: l'amor al llenguatge en totes les seves manifestacions i, per això, un amor al llenguatge indisciplinat: filòleg de formació, en clàssiques i francès, també filòsof d'acadèmia, fenomenòleg i traductor¹. Etc. Però també em travessa l'amor pel llenguatge del cinema i de l'art, de la dansa i del teatre-dansa. Llista infinita, com ho és l'amor. Tot allò que pugui entendre, llegir, sentir com a llenguatge. Quina obsessió, quin amor, és el meu punt A.

Aquest amor obsessiu, diguem-ho així, és l'agent provocador de la meva indisciplina. Literalment i en tots el sentits. «Indisciplina» com l'actitud que trenca amb la disciplina acadèmica i també (sobretot) amb la interdisciplinarietat o la transdisciplinarietat, que no són sinó dues maneres de connectar coneixements sense trencar fronteres ni divisions disciplinàries. A l'actitud d'indisciplina, en aquest primer sentit, l'anomeno «pensament», per oposició a la filosofia, la ciència o la literatura que pensen dins dels seus àmbits de coneixement, de les seves estrictes tradicions, dins dels seus llenguatges i estils d'escriptura. Pensar és pensar indisciplinadament no en el sentit de creuar sabers, sinó en el sentit de situar-se en una posició dins-i-fora de la distinció entre disciplines. Una tensió: sé on són els límits de les disciplines, però el que provo de pensar és previ a la distinció disciplinària. Això vol dir: conèixer la història i les tècniques i les estratègies d'escriptura de cada disciplina, sense plegar-s'hi. La indisciplina no és, per tant, un afora de la disciplina, sinó una lluita constant amb les disciplines, una tensió entre allò que sabem i el que ens diu sobre nosaltres allò que sabem. La indisciplina és, en definitiva, una posició de pensament assagística.

Però la indisciplina també és la desobediència al consens. Ja ho sabem. No vull dir que jo sigui o vulgui ser un fuorilegge (un fora-de-la-llei, ja no tinc esperit de víctima ni de poeta maleït). La indisciplina és, jo la intento viure així, una actitud de qüestionament constant: una incomoditat que no et permeti mai (mai) la complaença allà on siguis. Es tracta de refusar el consens, els llocs assignats i establerts que determinen el que pots dir i escriure, fer, sentir o pensar en tal moment o en tal lloc. Per exemple: denunciar allò que articula una relació, posar-la de manifest, constantment, per saber en cada cas a què estem jugant, o què gaudim o patim. És tan difícil fer-ho com cal, amb el to que cal i les paraules adients... Acostumo a oblidar-me d'això, d'aquesta incomoditat, o a no sentir-la més que per fuetades. Però sé que és la clau de l'assaig i d'aquest «punt A» que em permetrà, que em permetria, trobar el creuament (im)perfecte entre la meua vida i l'escriptura. Trobar el meu estil —le style, c'est l'homme..., que deia aquell altre (Bossuet?)—, estil de vida-i-escriptura, alhora. O parafrasejant i transformant Proust: une heure

Imatge: Confessor Jacques Derrida: llegiu les seves Circonfessions...

n'est pas une heure... et le style n'est pas que le style... O més popularment: digues-me com parles i et diré com ets. Agamben ja ho deia, quina sentència, a finals dels anys 70: «Tal com parlis, aquesta és la teva ètica». M'hi atanso.

El meu amor pel llenguatge és indisciplinat literalment i en tots el sentits. Això provoca també, a l'hora i època actuals, una enveja sana envers Diderot, per exemple, que escrivia en un moment en què la filosofia i la literatura anaven de la mà, on l'escriptura filosòfica podia ser tan literària com la literatura, i la literatura tan filosòfica com la filosofia. Els contes de Diderot, per exemple, o de Voltaire, i les passejades de Rousseau, entre molts altres abans i més tard: de Montaigne a Derrida. Cercar amb ells, doncs, el «punt A»: vidA-i-pensAment-i-escripturA. És una qüestió d'emancipació, política:

Imatge: Confessor Sant Agustí de Hipona: escriptura i veritat (vist per Ph. Champaigne).

Imatge: El sostre de la torre de Montaigne: sentències de vida contra la intempèrie.

Si l'emancipació tenia algun sentit, aquest sentit era justament una reivindicació del pensament com quelcom que pertany a tothom, allò que té com a correlat el fet de no haver-hi una divisió natural del pensament i el fet que una disciplina sempre és un agrupament provisional, una territorialització provisional d'objectes i de preguntes i objectes que no tenen, per ells mateixos, una localització o un àmbit propi.²

Ara bé, em confesso, la indisciplina em provoca una tendència boja a la productivitat. Sentir-me travessat per un amor al llenguatge, indisciplinat, m'obliga despòticament a voler pensar, llegir i escriure de tot. Ara filosofia acadèmica, sí, fenomenologia. Ara teoria estètica, i política. Ara traducció a la pràctica, i traductologia. I cinema també (la veu en off!), sense oblidar l'art, la música, el teatre i el teatre-dansa. Etcètera. D'aquesta productivitat, de

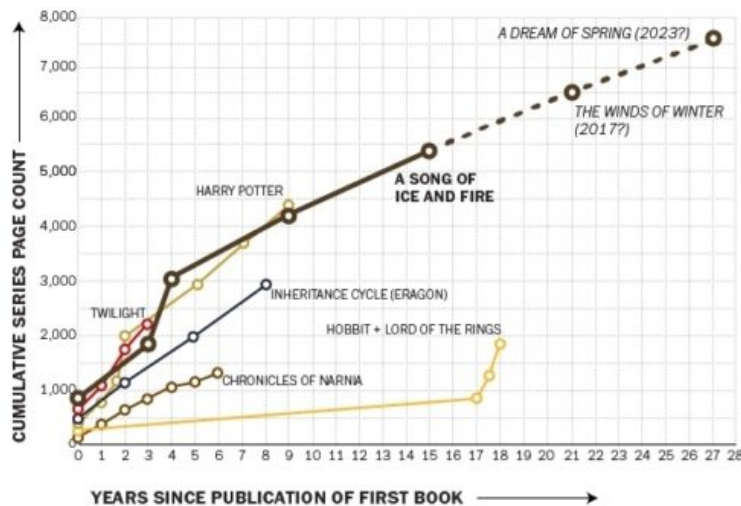
fet, en tinc una doble experiència: una experiència negativa i una de positiva, per dir-ho ràpid. La negativa em remet a la hiperproductivitat pròpia del neoliberalisme: de vegades, sovint, confonc l'amor obsessiu pel llenguatge en totes les seves formes amb una grafomania que jo voldria (que imagino i desitjo) derridiana. Confonc les meves ganes de provocar esdeveniments de sentit amb una tendència capitalista d'augmentar, al 3% cada any, el meu capital lingüístic. Si comparo els meus coneixements, la qualitat dels meus textos i de les meves reflexions al principi i al final d'un curs acadèmic, de cada edició de les jornades filosòfiques, de cada recerca sobre una obra, un artista, un llibre, una pel·lícula, una exposició, etc.; si em comparo i comparo la meua experiència de món i de vida abans i després d'un text, sento que he crescut, que he augmentat tant la meua capacitat de visió i de sentiment que de vegades, sovint, m'hi enganxo. Addicció al plaer de la productivitat dins el món de la cultura: guanyar capital lingüístic em fa més ric.

Imatge: Escena de la Inquisició: un confessió falsejada no és una confessió...

A tu també et passa? Les meves confessions voldrien saber-se comunes. Deu ser una inèrcia del capitalisme actual que ens afecta gairebé a totes i tots, fins i tot a aquells que diuen el contrari. Admiro i no admiro a qui no se sent atret per aquesta voràgine productivista. Sentir-me arrossegat per aquest inèrcia, buit ple de buits, em fa qüestionar allò que anomenen «autenticitat» del meu pensament. Com un ionqui de l'escriptura, cerco la vena del pensament. Com un ionqui textual, més és més.

Ara bé, hi ha també una experiència positiva (si aquesta darrera és realment «negativa», amb un sentit determinat per la lògica neoliberal) d'aquesta productivitat. L'obsessió, l'exercici constant per trobar «el punt A» en totes les disciplines, aquell punt de creuament entre saber i vida, entre escriure i escriure't, línia de temps i línies del text, aquesta productivitat obsessiva és també l'ocasió de verificar que, per tot arreu, hi ha la possibilitat de pensar: que el pensament no és limita a una disciplina, sinó que per tot arreu, en tota disciplina, pot haver-hi pensament. No és una ximpleria, no es baladí. Estirant aquest fil, es pot afirmar llavors que el pensament és una força democratitzant per, com a mínim, dues raons:

Imatge: Comparativa sobre la productivitat dels superventers: l'escriptura, però, no té aquest valor...

1. El pensament no està en possessió de cap estament poderós, de cap classe privilegiada, de cap individu expert, de cap professió distingida, de cap disciplina superior. Totes i tots, en tots els àmbits, tenim accés al pensament.
2. Si la democràcia és un escàndol, si té a la seva base el principi d'igualtat que ens fa a totes i tots responsables de les nostres vides, i d'allò comú; si la democràcia trenca, per tant, amb tota legitimitat natural o social de les jerarquies, el pensament és llavors el principi mateix democratitzador. De fet, només som iguals, totes i tots, quan pensem: no quan fem filosofia, ni ciència, ni política, ni quan vivim dia a dia, etc. Pensar ens fa iguals, és el principi de i de la igualtat. Perquè pensar no és res més que experimentar la tensió entre el que sóc en cada cas i el que no sóc; no és res més que la suspensió dels meus predicats (el meu ser home, blanc, europeu, judeocristià, professor, per exemple), la suspensió de les distincions disciplinàries (filosofia, literatura, política, art, ciència, etc.). Suspensió d'ambdues coses, no destrucció, ni supressió, ni anihilació: com en el gest inaugural de la fenomenologia, suspendre vol dir aquí mantenir l'atenció envers tot allò (predicats i disciplines), però mantenint-hi alhora una total indiferència. Només en aquest espai indisciplinat del pensament som iguals: no es tracta llavors d'identitats («Ah, tu també ets home, català, professor? Que bé! Som iguals!»), sinó de l'obertura d'un espai estrany, estranyíssim, ple d'instabilitat, origen de la felicitat més absoluta, espai en comú i en tensió, on tu i jo som i no som iguals, on jo sóc «com» tu i tu ets «com» jo. La indisciplina del pensament és el lloc de la com-prensió, de la com-paració, del com-promís. L'ésser-com ens fa iguals perquè ens manté en tensió amb allò que (no) som.

Hem de concloure ara i aquí? (...)

El «punt A», punt assagístic, allà on es creuen vidA-i-pensAment-i-escripturA, és de totes i tots, i en cada cas únic i singular. El meu punt A, m'hi atanso, és l'amor del llenguatge que no és res més que la recerca, per tot arreu, obsessivament i indisciplinadament, la recerca de l'ésser-com: com-prensió, com-parició, com-promís. I és per tot arreu.

Xavier Bassas

1. 1. Res d'això en realitat, no «sóc» cap d'aquestes categories (para)professionals, i molt més alhora: una persona. ←

2. 2. J. Rancière, *Et tant pis pour les gens fatigués*, ed. Amsterdam, París, 2009, p. 478. Text original: «Si l'émancipation avait un sens, ce sens était justement une revendication de la pensée comme appartenant à tout le monde, ce qui a pour corrélat qu'il n'y a pas de division naturelle des objets de pensée et qu'une discipline est toujours un regroupement provisoire, une territorialisation provisoire d'objets et de questions et d'objets qui n'ont pas par eux-mêmes de localisation ou de domaine propre». ↵

Xavier Bassas

Filòsof i traductor. Doctor en Filologia Francesa i Filosofia per la Universitat de la Sorbona-París IV i per la Universitat de Barcelona, on ensenya actualment en el Departament d'Estudis Francesos. Els seus treballs es concentren en la fenomenologia i el llenguatge, així com en la reflexió entre estètica i política. [...]

[Llegir més](#)

